

Õiguse põhimõtted

Mario Rosentau
2020

Demokraatliku õiguskorra alused
ning seosed moraali ja eetikaga

Mis ja milleks on õigus?

- ❖ *Õigus on hea ja õiglase kunst* (P.I. Celsius)
- ❖ Kas inimene on olemuselt hea või mitte?
- ❖ Kas mõned tegevused (teod) on olemuselt teistest tegudest paremad või õiglasemad?
- ❖ Kord vs kaos (anarhia): õiguskorra, õiguskindluse ja õigustatud ootuste põhimõtted
- ❖ Seadus ja õigusemõistmine. Riigi võimud
- ❖ Õigus ja õiglus: kas õigus on või saab olla **õigluse** taotlemise vahend?

3

Õiguse toimimine

- ❖ Õiguse alused ja seos moraaliga: *ära tapa, ära varasta, ära peta ja kahjusta kasu saamise eesmärgil ... jne*
- ✓ Mida tähendavad moraal, kõlblus, eetika?
- ❖ Riik ja inimene ajaloos: kumb on (olnud) tähtsam – ja üks teisele ohtlikum?
- ✓ *Liberalismi vs despootia* põhimõtte (lähemalt avaliku võimu juures)

4

Õiguse toimimine

- ❖ Kas on võimalik kirjutada seadusi, millest kõik (mõistlikud) inimesed aru saaksid?
- ❖ Kuidas järgib õigust inimene, kes seaduse sõnastust ei tea!? (Nagu loodusseadusi...)
- ❖ Õiguse *realiseerimise* viisid: kohustavast õigusnormist kinnipidamine ehk *järgimine*, õigusliku vahendi *kasutamine* ja tagajärjenormi *rakendamine*

5

Õiguse toimimine

- ❖ Õigusnõustamisteenuse roll õigusriigis üldiselt ja kodaniku suhtlemisel riigiga. Tasuta õigusabi ja haldusabi.
- ❖ Kas „kohtukõlblikku“ hagi võib koostada „maakeeles“? (Jah, võib! Näiteid)
- ❖ Milline on jurisprudentsi tulevik? Millised õigusrobotid on võimalikud?

6

Õiguse süsteem: valdkonnad, harud, allikad ja dogmaatika

Õiguse allikad ja 3 tugevusastet

- ❖ Põhiseadus. Seadus
- ❖ Rahvusvaheline õigus
- ❖ Tava (ennekõike eraõiguses)
- ❖ Kohtuotsused (ja määrused) – jõustunult!
- ❖ Õiguse (üld)põhimõtted ja dogmaatika
- ❖ Seadusandja eesmärk ja seaduse otstarve
- ❖ Õiguse teooria, doktrinaalsed tõlgendused, võrdlev õigusteadus. Väärtused.

Seadus õiguse allikana

- ❖ **Seadusandja** kitsas ja laias tähenduses
- ❖ **Seadus** kitsas ja laias tähenduses (nt VV määrused *TKTA* ja *HÕNTE*)
- ❖ Üldseadus: *Haldusmenetluse seadus* (HMS)
- ❖ Eriseadus **HMS** suhtes: *Halduskoostöö seadus* (HKTS)
- ❖ Eriseadus HMS ja HKTS suhtes: nt *Vangistusseadus* (VangS)

9

Seadus tsiviilõiguse allikana

- ✓ Üldseadus: TsÜS (nt § 67 *Tehingu mõiste*)
- ✓ Eriseadus: VÕS (üldseadus AutÕS suhtes)
 - VÕS üldosa: §-d 8 ja 9 (*Lepingu mõiste* ja *Lepingu sõlmimine*)
 - VÕS eriosa: 18. ptk *litsentsilepingust*
- ✓ Eriseadus TsÜS ja VÕS suhtes: AutÕS § 48 lg 3 ja 4 *autorilepingust* (*autorilitsentsist* ja *autori-töövõtulepingust*)

10

Üldakt ja üksikakt (-norm)

- ❖ Riigikohtu määrus 3-3-1-31-03 (7.5.2003)
- ✓ Üld- ja üksikaktide vahel ei ole päris selget piiri.
- ❖ Tegemist on üksikaktiga, kui:
 - akti adressaatideks on kindlad isikud (ka nimetud)
 - akt on antud piiratud territooriumi suhtes
 - akt on antud ajaliselt piiratud üksikjuhtumi reguleerimiseks
 - akt on antud konkreetse asja või asjade hulga seisundi reguleerimiseks.

11

Tava tsiviilõiguse allikana

- ❖ **Tava** tsiviilõiguse allikana (seaduse kõrval)
 - 1) Üldised (üldtunnustatud) tavad
 - 2) Tavad kutse- ja majandustegevuses (tegevus- või kutseala tavad)
 - 3) Lepingupoolte vahel praktikas väljakujunenud tavad
- ✓ NB Lepinguvabadus

12

Tava haldusõiguse allikana

- ❖ Euroopa hea halduse tava eeskiri (2005, Euroopa Ombudsman)
- ❖ Hea Valitsemise Tava (2007, Riigikontroll)
- ❖ Riigikohtu lahendid (vt PS kommentaarid: <http://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&p=14>)
- ❖ Õiguskantsleri seisukohad (vt nt)

13

Rahvusvaheline õigus

Rahvusvahelise õiguse ülimuslikkus:

- Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa (PS § 3).
- Kui Eesti seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid (PS § 123 lg 2 – allub § 123 lg-le 1).

14

Euroopa Liidu õigus

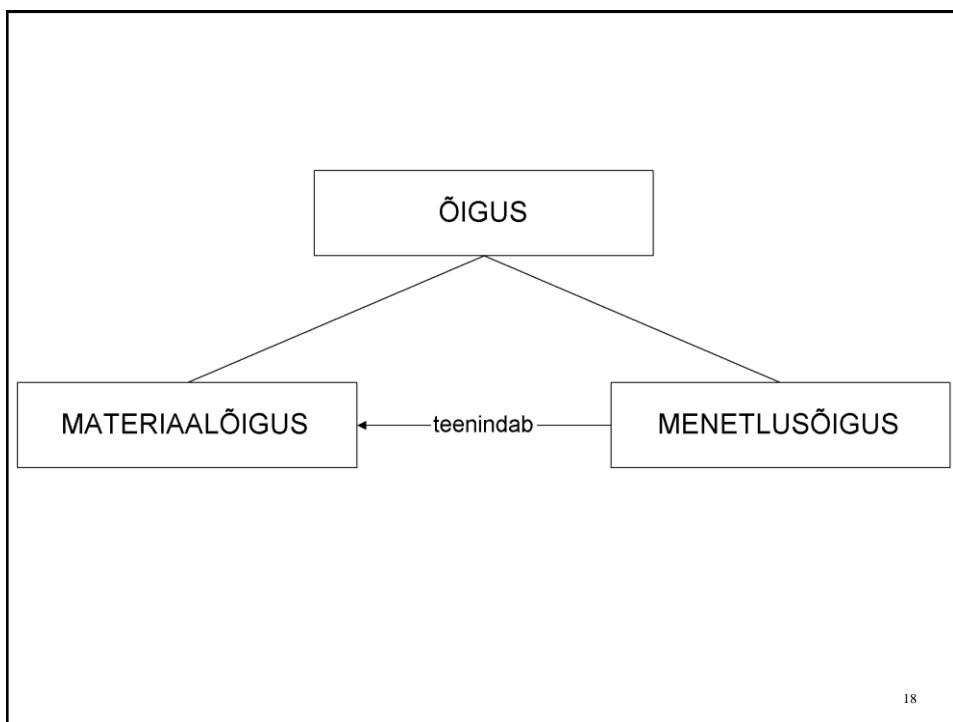
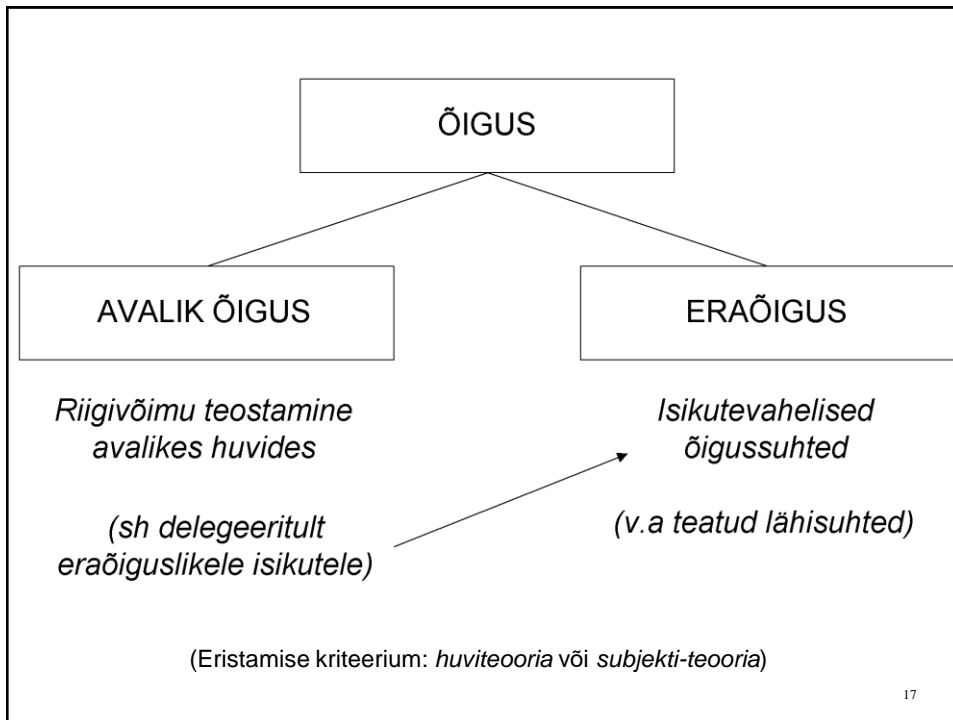
- ❖ EL direktiivide ja määruste roll liikmesriigi õiguses: direktiivid tuleb seaduste kaudu kohaldada, määrused kehtivad otse.
- ❖ Direktiivid on kohustuslikud siseriikliku õiguse *tõlgendamisel*.
- ❖ Euroopa Kohtu menetlused, eelotsused ja otsused: *tagada EL õiguse ühetaoline tõlgendamine ja kohaldamine*.

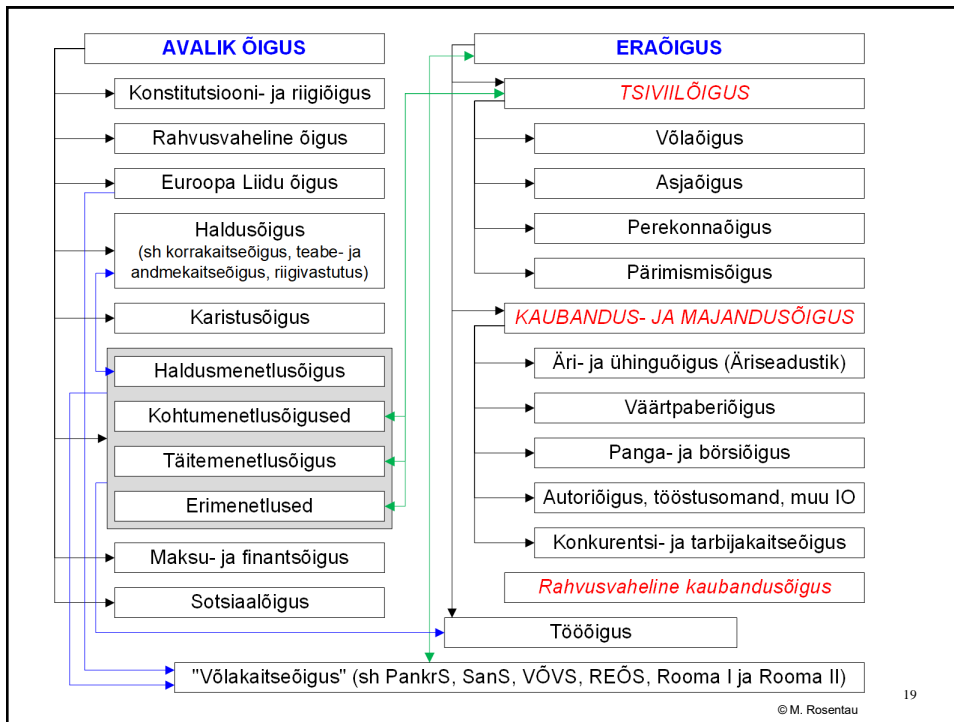
15

Õiguse valdkonnad

- ❖ Õiguse valdkonnad ja õigusharud
- ❖ Avalik- ja eraõigus
- ❖ Materiaalne ja menetlusõigus
- ❖ (Materiaal- ja immateriaalõigus)
- ❖ Kirjutatud ja kirjutamata õigus
- ❖ Õigusinstituudid
- ❖ Õiguse dogmaatika kui õigusliku regulatsiooni ja õiguskorra loogika

16

Objektiivne ja subjektiivne õigus

- ❖ Õiguse norm – *objektiivne õigus*
- ❖ Isiku õigus – *subjektiivne õigus*
- ❖ *Absoluutsed ja relatiivsed õigussuhted*
- ❖ *Imperatiivsed ja dispositiivsed õigusnormid* (asjaõiguse ja võlaõiguse näitel)
- ❖ Imperatiivsed õigusnormid ja *kaalutusõigus*
- ❖ *Õiguse rakendamise sammud* ja menetlused

Isiku õigused kui trumbid

Isiku õigus on keelises vormis väljendatud **kontseptuaalne vahend**, mis *annab eelistuse* kindlatele inimlikele, sotsiaalsetele ja kultuurilistele *atribuutidele*, mida vaadeldakse olemuslikena inimese ja kogukonna adekvaatseks toimimiseks; õigus on seatud teenima neid atribuute *kaitsekapslina* ning apelleerib indiviide ja kogukonda esindavate volitatud ametnike tahtlikule tegevusele selle kaitse tagamisel.

Kaitsetarve on õiguse põhifunktsioon

21

Avalik võim

- ❖ Liberalismi põhimõte vs despotismi põhimõte. Demokraatlik õigusriik
- ❖ *Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel* (PS §3 lg1 1.lause)
- ❖ Riigivõimu teostamine:
Põhiõigusi piirav: *riivehaldus*
Teenust pakkuv: *sooritushaldus*

22

Avalik võim

- ❖ Põhiõigusnormil on kaheosaline sisu: *põhiõiguse kaitseala* ja selle *riive* – igal põhiõiguse riivel peab olema *seaduslik alus*
- ❖ Põhiõiguse riivet iseloomustab *intensiivsus*. Riive kui meetme (nt karistus) suhtes kaalutakse *proportsionaalsust*

23

Avalik võim

- ❖ *Seadus kaitseb igapäevaste riigivõimu omavoli eest* (PS § 13 lg 2). Kahtluse korral tuleb seadust tõlgendada põhiõiguse kaitse kasuks
- ❖ Kui põhiõiguse kaitseala riivet ei ole võimalik õigustada, siis on tegu **põhiõiguse rikkumisega**

24

Avalik võim

- ❖ RKHK **kaalutusõiguse** vajalikkusest:
*Kolleegium on seisukohal, et kaalumisruum seaduste kohaldamisel on vajalik inimväärikuse tagamiseks ning vabadusõiguste kaitseks. Kui seaduses ei ole vabadusõigustesse sekkumise puhul jäetud kaalutusruumi, siis tuleb kontrollida õigusliku regulatsiooni *proportsionaalsust*.*

25

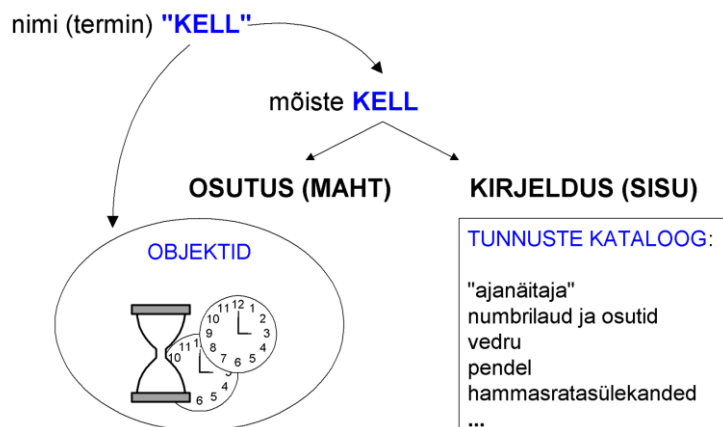
Eraõiguse võim

- ❖ Põhiline inimese /isiku õiguste ja vabaduste realiseerimise ja kaitse vahenditest
- ❖ Tsiviilõigussuhe
- ❖ Tsiviilõigusvastutus: õiguskaitsevahendid kitsas ja laias tähenduses
- ❖ Nn range garantiivastutusega lepinguõigus – eeldab arukaid ja mõistlikke lepingupooli

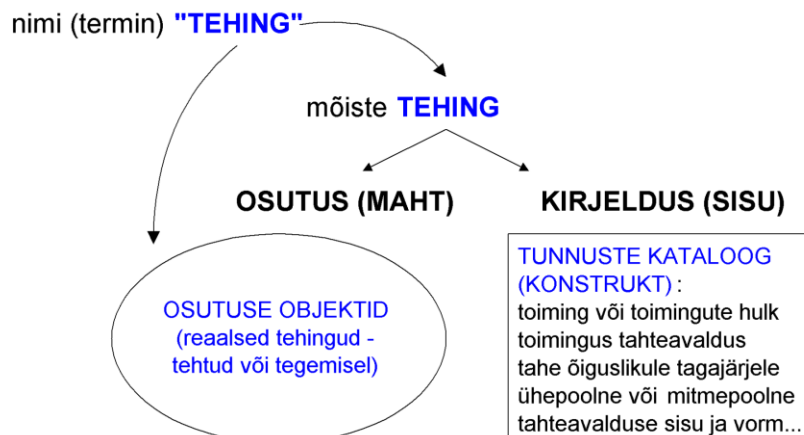
26

Õiguse tõlgendamise põhimõtted ja meetodid

Sõnad, mõisted ja objektid

Mõistete määratlemine

29

Mõistete määratlemine

- ❖ **Definitsioon:** leksikaal-loogiline võte mõiste sisu või sõna (termini) tähenduse esitamiseks.
- 1) *Reaalne definitsioon:*
Mõiste osutuse (objekti) tunnuste määramine
- 2) *Kehtestav definitsioon* (sh legaaldefinit.)
Mõiste tunnuste ja eseme kehtestamine
- 3) *Nominaaldefinitioon:* mainitavale esemele või mõistele nime (termini) kehtestamine

30

Õigusmõisted

- ❖ Õigusmõiste tunnuste hulka kuulub *õiguslik tagajärg* ehk *õigusjärelm*
- ❖ Õigusmõisteid kasutatakse õiguslausetes vastavalt *õiguse dogmaatika* ehk “õiguse loogika” reeglitele (nt *koosseis*, *vastutus*, *asjaolu* jne)

31

Miks tekste peab tõlgendama?

- Keel ei ole täiuslik (nt asjad ja sõnad ei ole üks-üheses vastavuses)
- Kogemusmaailm ei ole täiuslikult reegli- või korrapärase
- Keelt kasutavad ja maailma kogevad inimesed ei ole täiuslikud: nad eksivad, fantaseerivad, petavad...

32

Miks seadust peab tõlgendama?

- a) Õiguse keel üksnes ei kirjelda reaalsust, vaid ka konstrueerib.
- b) Kogemusmaailm ei ole muutumatu: eilne hea seadus võib täna kehva olla
- c) Seadusandja võib praaki teha. Seaduse rakendaja võib seadusandjast mitte aru saada. Seaduse täitjatel võivad olla seaduse sisu suhtes erinevad väärtushinnangud.

33

Mida tähendab 'õigusnorm'?

- 'Õigusnormiga' märgitakse erinevaid üksusi:
- a) Seaduse või muu kirjutatud õigusallika säte *kehtivas ametlikus sõnastuses* ("seaduse täht")
 - b) Eelmisest asjatundliku meetodilise tõlgendamisega tuletatud *laiendatud ümbersõnastus*, mis avaldab ettekirjutuse täpsustatud tähenduse ("seaduse mõte")

34

Tõlgendamise eesmärk

Tekstist arusaamise – tähenduse *leidmise* või *omistamise* – kolm mõeldavat lähtekohta:

1. **Kirjutaja kavatsus:** mida tahab öelda?
2. **Teksti toime või otstarve:** kuidas töötab – milliseid mõtteid, tundeid, kavatsusi tekitab?
3. **Lugeja arusaam:** mida ta tahab kuulda või millises kontekstis teksti tõlgendab?

35

Tõlgendamise eesmärk

Tekstist arusaamise – tähenduse *leidmise* või *omistamise* – kolm mõeldavat lähtekohta:

Keelepraktikas need intentsioonid sageli kokku ei lange (vrdl sündmuskoha vaatluse protokoll, K. Vonneguti *Tšempionide eine* või J.Krossi *Kolme katku vahel*). Samas ei ole need ka täielikult üksteisest lahutatavad.

36

Õiguse tõlgendamise allikad

Analoogia õigusnormi tõlgendamise suhtes:

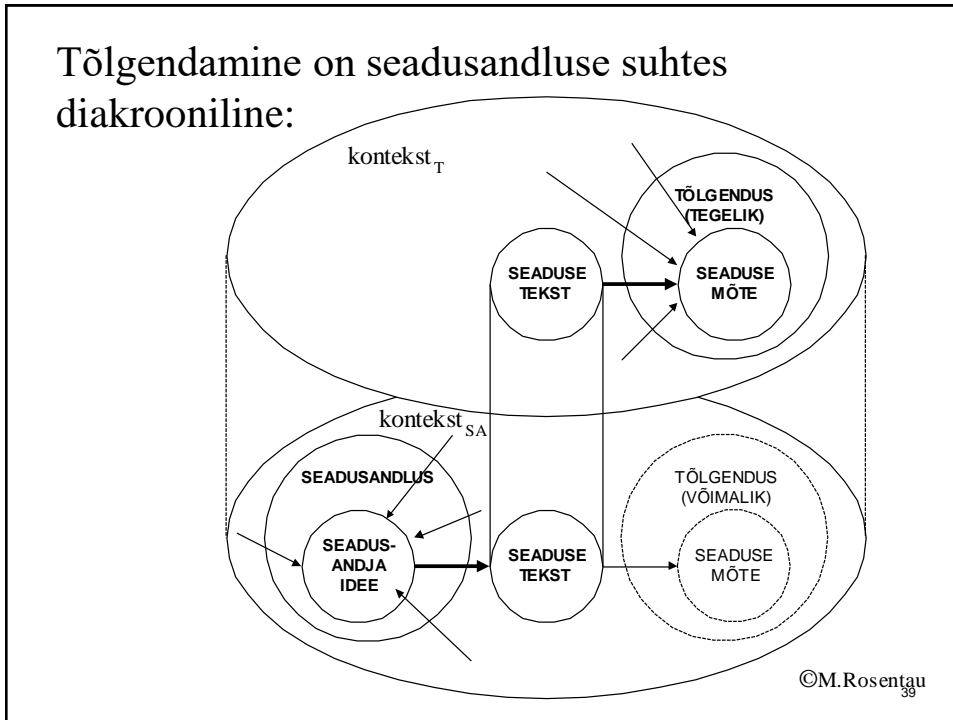
- 1) **normilooja kavatsus** (*intentio auctoris*),
- 2) **normiformulatsiooni tähendus ja ettekirjutuse otstarve** (*functio operis*),
- 3) seaduseteksti lugeja (subjektiivne) arusaam või tõlgendus (*intentio lectoris*) – tänapäeval keelatud tõlgenduskaanon.

37

Kontekst

- ❖ Miks kontekst on oluline? Vt joonis [kõneteo tähenduse kujunemisest!](#)
- ❖ Miks normiloome ja tõlgenduse ajavahe on oluline?

38

Tõlgendamise põhimeetodid

- ❖ Seaduse keelise *tähenduse* väljaselgitamine
- ❖ Seaduse *loogika* ja *süsteemi* väljaselgitamine
- ❖ Seadusandja *ajaloolise* tahte väljaselgitamine
- ❖ Seaduse tekkeloo (*genesis*) väljaselgitamine
- ❖ Seaduse *funktsiooni* väljaselgitamine
- ❖ (Seaduse praktilise väärtuse väljaselgitamine)
- Välimine ja sisemine süsteemsus.

Õigusallika teksti tõlgendamine

- ❖ Üks võimalikke ahelaid:
 - 1) Õigusallika teksti esmane analüüs
 - 2) Regulatsiooni otstarbe (lähima eesmärgi) tuvastamine (*obj.-teleoloogiline tõlgend.*)
 - 3) Õigusallika sisemine ja välimine süstemaatika
 - 4) Seotud normide (normistiku) tuvastamine või kombineerimine

41

Õigusallika teksti tõlgendamine

- ❖ Üks võimalikke ahelaid:
 - Järgneb subj-teleoloogiline kontrollskeem:
 - 5) Ebaselguse korral seadusandja eesmärkide tuvastamine
 - 6) Jätkuva ebaselguse korral ajaloolise ja geneetilise materjali kasutamine.

42

Õigusvormide tähendus ja otstarve

43

Tahteavalduse vorm

- ❖ Üldiselt kehtib tahteavalduse vormivabadus
- ✓ Suuline või konkludentne (käitumispõhine)
- ✓ Kirjalikku taasesitamist võimaldav
- ✓ Kirjalik (lihtkirjalik ja elektrooniline)
- ✓ Notariaalne (kinnitus ja tõestamine)
- ❖ Nõ segalepingud: nt autori-töövõtuleping
- ❖ **NB: vältida menetluse segavormi!**
- ❖ Mis vormis on algvormi *koopia*?

44

Uut tüüpi õigusvormid digiajastul

- ❖ Mida autenditakse? Üldiselt: avalduse ja toimingu teinud **isik**, avalduse (või toimingu) tegemise **aeg**, mõnel juhul ka **koht** – füüsiline või virtuaalne (nõ võrguasukoht), *avalduse sisu ja õiguslik tähendus* (tahteavaldus, tehing, nõue jne).
- ❖ Mis on usaldusteenused?

45

Uut tüüpi õigusvormid digiajastul

- ❖ Elektrooniline: nimeline digiallkirjaga
- ❖ “Elektrooniline”: nimeline (erinevat tüüpi, sh tarkvaralise) digitempliga või ID PIN-1
- ❖ Registripõhine – nimeline “elektrooniline”
- ❖ Seadme- või kontopõhine: nimeline /nimetu
- ❖ Biomeetriliselt autenditav: (põhimõtteliselt) nimeline
- ❖ Plokiahel: nimeline /nimetu ... jt ...

46

Tõhusa põhjendamise alused

Kuidas sõnadega teha asju?

Argumendid – milleks?

- ❖ Argumendi loogika (struktuuri, olemuse) „läbinägemine“ annab kolm eelist:
 - 1) Oskuse koostada lühidalt ja läbilöövalt omi põhjendusi
 - 2) Oskuse näha teise poole jutus põhjendeid või nende puudumist ning neid seeläbi tõhusalt kritiseerida
 - 3) Arusaamise sellest, mida tuleks tõendada.

Argumendid – milleks?

- ❖ Kõige mustem stsenaarium: inimesel on tegelikult õigus, kuid pealiskaudsuse või oskamatusse tõttu ta kaotab oma õiguse...
- ❖ Vastaspoolelt tuleb võtta illusioon, et tal on õigus, või kui ta seda ei usugi, siis illusioon, et ta võiks asjast puhta nahaga välja tulla!
- ❖ *Halduskokkukohiu rikkumine*: vastaspoolele antakse motiiv vaielda, ehkki tõhusa põhjendusega oleks vaidlus välditav

49

Argumendid – milleks?

- ❖ Kolm teesi tõhusast põhjendusest:
 - 1) Esimene etteheide (nõue) olgu nii põhjalik ja lööv, et rikkuja loobub vaidlusest!
 - 2) Miks ma peaksin keerutama või tegelema kõrval- või piasjadega, kui mul on õigus!?
 - 3) Tõendamise tagasivaatest ei piisa – igal juhtumil, kui esineb rikkumise ja vaidluse oht, tuleb tõendamisele ette vaadata!

50

Argumendid – milleks?

- ❖ *Õigus on normi- ja tõendipõhine argumentatiivne praktika!*
- ❖ Argument koosneb **(ette)antud alusest** ja sellest alusest **tuletatud teesist**. Õiguslikud argumendid: **asjaolud** (+tõendid) ja **normid**
- ❖ Põhjendamine ehk argumenteerimine on **loominguline** ja **oskuslik** tegevus
- ❖ Argumenteerimine \neq retoorika(võtted)

51

Mis on argument?

- ❖ *Kuriteo sündmuskohalt leiti Tiidu saapajalg. Kuido nägi kuriteo sündmuskohal umbes kuriteo toimepanemise ajal isikut, kelles ta tundis ära Tiidu.*
- [Järelikult:]
Tiit oli kuriteo toimepanemise ajal sündmuskohal.

52

Argumendi omadused

- 1) **Argumendi esitus** (retoorika) ehk kuidas põhjendatakse (nt *kirjalik ekspertiisiakt*)
- 2) **Teavitav sisu** (info) ehk mida põhjendatakse (nt *järeldus saapajälje kuuluvusest*)
- 3) **Veenmise otstarve** (funktsioon) ehk milleks põhjendatakse (nt *tõendada süü, võtmaks kriminaalvastutusele*)
- 4) **Loogiline korrektsus** ehk kas üldse midagi põhjendatakse (*argumendi struktuur*)

53

Mis on argument?

- Argument: **hulk väiteid**, mis on esitatud toetama üht teatavat väidet sellest hulgast – **teesi** ehk **järeldusotsustust** (*conclusion*).
- ✓ “ $E_1 \dots E_n$ järelikult T ” on **argument**, kus
 $E_1 \dots E_n$ on (ette)**antud** ja
 T on **tuletatud**.

54

Argumendi loogika ehk struktuur

❖ Igas (tõelises) argumendis on kolm põhilist komponenti:

- 1) **eeldused** ehk **alus**,
- 2) **järeldusotsustus** ehk **tees**,
- 3) **järeldumisseos** eelduste ja järelduse vahel.

55

Argumendi loogika ehk struktuur

E_1 *Kuriteo sündmuskohalt leiti Tiidu saapajälg.*

E_2 *Kuido nägi kuriteo sündmuskohal umbes kuriteo toimepanemise ajal isikut, kelles ta tundis ära Tiidu.*

JO *Tiit oli kuriteo toimepanemise ajal sündmuskohal.*

56

Argumendi loogika ehk struktuur

JO₁ *Tiit oli kuriteo toimepanemise ajal sündmuskohal (fakti **tõdemus**)*

JO₂ *Tiit on kuriteo toimepanija (õigusliku fakti **tõdemus**)*

JO₃ *Tiit tuleb kuriteo eest vastutusele võtta (tõdemustele ja reeglitele rajanev **juh**)*

57

Argumendi loogika ehk struktuur

Järeldumise seos (JS):

- a) *Teadmine selle kohta, kuidas jalanõud jätavad jälgi ja kui usaldusväärased on need jäljed järelduste tegemiseks;*
- b) *Teadmine selle kohta, kui hästi inimesed üksteist ära tunnevad ja mäletavad;*
- c) *Uurimismeetodid ja menetlusreeglid jälgede fikseerimiseks ja tuvastamiseks, äratundmiseks esitamise läbiviimiseks jne.*

58

Argumendi loogika ehk struktuur

Järeldumise seos (JS):

- a) *Matemaatiliste arvutuste reeglid ja võtted.*
- b) *Loogika ja grammatika reeglid*
- c) *Kogemusepõhise järeldamise reeglid ja võtted ning reegleid põhistavad taustateadmised ja vaheteooriad.*
- d) *Uurimise ja tõendamise meetodid.*
- e) *Toimingureeglid, sh menetlusseadused.*

59

Järeldus argumendis

❖ Järeldamise meetodid on:

- 1) Rangelt loogilised (kehtivad, eksimatud, mitteavardavad)
- 2) Kogemusepõhiselt “loogilised” (sattumuslikud, eksimusaldid, avardavad)
 - *Millal loogika või matemaatika eksib?*

60

Järeldus argumendis

Kogemusepõhise järeldamise metodoloogia:

- 1) Ekstrapolatsiooni-meetodid (*normi- ja fakti-analoogia, üldistus, põhjuse tuletamine jt*)
- 2) Korrelatsiooni-meetodid (mh nn Milli m-d)
- 3) Seletus-meetodid (**vt 2 näidet**)
- 4) **Kaalumise** ja lähendamise meetodid (nt-d)
- 5) Teoreetiline modelleerimine ja **sündmuse rekonstrueerimine** (jt kompleksmeetodid)

61

Argumendi loogika ehk struktuur

Tiit oli sündmuskohal – tees või hüpotees?

- ❖ *Tiit oli sündmuskohal* – **kateooriline väide**
- ❖ *Võimalik, et Tiit oli sündmuskohal* – **problemaatiline väide**
- ❖ *Prokurör oletab, et Tiit oli sündmuskohal* – subjektiivne (*doksastiline*) pos. hüpotees
- ❖ *Kohtunik kahtleb, kas on võimalik, et Tiit oli sündmuskohal* – subj. negatiivne hüpotees

62

Mis on argument?

Argumendi tähtsaim tunnus:

- ❖ Argument on justkui “teadmislünga täitja” – sisaldades vähemalt ühe **järelduse** aluselt teesile, annab see vastuse küsimusele:

Kuidas asjad on (mida otse ei näe)?

või

Mida teha? Kuidas talitada õigesti?

63

Õigusliku otsustuse põhjendus

- ❖ **Õigusliku otsustuse (otsesed) eeldused – õiguslikud argumendid:**

- 1) **asjaolud** (õigusnorme pälvivad *faktid*) ja **tõendid** (asjaolusid tõendavad jäljed)
- 2) **õigusnormid** (tegutsemise *juhised*: mõõduandvad reeglid, ettekirjutused jt).

64

Argumendi koostamine

Kuidas argumente koostada? Põhiküsimused:

- ✓ **Kellele suunatud?** – Isik ise või nõustaja?
- ✓ **Milleks, mis sihiga?** – Imperatiivsed või valikulised tagajärjed
- ✓ **Milliste reeglite järgi?** – Mis on seadusega määratud, mis kaalutusõigusega valitav?
- ✓ **Milline vorm valida?** – Kirjalik või suuline, jutustav või struktureeritud, jne.

65

Tahteavalduste koostamisest

- 1) Kellele tekst ja mõte on adresseeritud – kas “tavalikodanikele” või asjatundjatele? Kas mitteõiguslikule valdkonnale või õiguse asjatundjatele (ametnikele)?
- 2) **Joonis 3 valdkonnast või 3 “kohtu keelest”**
- 3) Kas normi mõtet saab väljendada loomulikus või erialakeeles? Kas piisab viitamisest normidele või tuleks neid tsiteerida või hoopis ümber jutustada?

66

Tahteavalduste koostamisest

- Etteheite ja nõude struktuur:
 - 1) Sissejuhatus – „**võti**“
 - 2) Juhtumi (teo või sündmuse) **asjaolude** kirjeldus ja neid kinnitavad **tõendid** – *faktiline alus*
 - 3) Asjakohased **õigusnormid** – *õiguslik alus*
 - 4) Võimalikud *õiguslikud tagajärjed*
 - 5) *Resolutsioon* (ettekirjutus, tagasinõue jne)

67

Dokumentide koostamisest

- ❖ Ettepaneku või pakkumise struktuur:
 - 1) Pakkumise või ettepaneku ese, objekt
 - 2) Pakutava tehingu (toimingu) tingimused ja vorm
 - 3) (Vajadusel asjakohased õigusnormid)
 - 4) Pakkumise või ettepaneku kehtimise aeg, vastamise viis ja edasised sammud.

68

Tahteavalduste koostamisest

- ❖ Vältida liigsete dokumentide koostamist:
kui kahe dokumendi asemel saab teha ühe dokumendi, siis teha üks dokument!
- ❖ Vältida tekstikordusi dokumendis, kasutada ristviiteid ja lisasiid!
- ❖ Vältida asjakohatut ja väheolulist teavet!
- ❖ **Lugeja peab korduste ja asjakohatuste tuvastamiseks need ikkagi läbi lugema!**

69

Tõendamise loogika ja pragmaatika

70

Asjaolud uurivas menetluses

❖ Faktiteadmine õiguslikus põhjenduses:

- 1) Üldtuntud asjaolud (menetlusvälised teabeallikad) – ei tõendata
- 2) Seaduse presumptsioonist tulenevad asjaolud – kui ei tõendata vastupidist
- 3) Vastaspoole omaksvõetud või tunnustatud asjaolud – ei vaja tõendamist (v.a KrM-s)
- 4) Tõendatud asjaolud

71

Tõendid ja tõendamine

- **Tõend** on uuritava sündmuse jälg, mida on võimalik tajutavas vormis fikseerida ja mille alusel saab teha järeldusi selle sündmuse asjaolude kohta
- **Tõend on argument**, mis tekib ainult läbi (protokollitud) arutlusotsustuste
- **Tõendamiskoormis**. Mida tähendab seadustes termin ... *eeldatakse* ...?

72

Tõendid ja tõendamine

- ❖ Seadustes termin *eeldatakse* tähendab:
 - a) Minge asjaolu, tingimuse vmt olemasolu eeldamist ilma tõendamiseta (nt *süüituse presumptsioon; autorsuse presumptsioon; keelatud tehingud pankrotivaraga jt*).
 - b) Tõendamiskohustuse lasumist isikul, kes väidab eeldatule vastupidist.

73

Menetlusseadused tõenditest

- ❖ KrMS, TsMS ja HMS põhilisi erinevusi:
 - 1) Tõendamise ja tõendite hankimise põhimõtted
 - 2) Tõendi mõiste määratlus
 - 3) Tõendiliikide lubatavus ja valitavus
 - 4) **Tõendatavate asjaolude** määratus
 - 5) Tõendamisjõu ettemääratus

74

Tõendiks võib olla:

- ❖ ... kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll või muu dokument ning foto või film või muu teabetalletus (KrMS)

75

Tõendiks võib olla:

- ❖ ... tunnistaja ütlus, menetlusosalise vande all antud seletus, dokumentaalne tõend, asitõend, vaatlus ning eksperdiarvamus (hagimenetluses – TsMS)
- ❖ ... menetlusosalise seletus, dokumentaalne tõend, asitõend, paikvaatlus, tunnistaja ütlus ning eksperdi arvamus (HMS)

76

Tõendamise vaatesuunad

- ❖ *Tõendamise tagasivaateperspektiiv* – kust otsida fikseerimata ja fikseeritud tõendeid.
- ❖ *Tõendamise ettevaateperspektiiv* – kuidas tõendeid tekitada ja säilitada (fikseerida)? Tõendite ennetav kogumine jääb pahatihti tegemata...

77

Tõendamise vahendid

Tõendite fikseerimise ja säilitamise meetodid:

- ✓ Vaatluse või toiminguga **protokoll** +
- ✓ Mõõtmistulemused, proovid jmt +
- ✓ Digifotod või -videod (*mater. V prots.*) +
- ✓ Tunnistajate ütlused või kinnitused
- ✓ Dokumentaalsed tõendid
- ✓ Raamatupidamiskanded (palgad, kulud jm)
- ✓ Arvutikanded, andmebaasid (väljavõte) jm.

78

